Puonti Lassi
Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Työvoimapalveluiden muutosvuosi käynnissä

1.1.2025 alkaen kuntien vastuulle siirtyneet työvoimapalvelut sekä niiden sisällyttäminen kuntien valtionosuusmomenttiin muodostavat merkittävän rakenteellisen muutoksen suomalaisessa työllisyyspolitiikassa. Nyt on kulunut vasta yhdeksän kuukautta uudistuksen toimeenpanosta. Kyseessä on selkeä siirtymävuosi, jossa pysyviä johtopäätöksiä ei ole vielä mahdollista tehdä.

Kevään 2025 aikana kuntien toimintaan vaikutti vahvasti liikkeenluovutus, jossa henkilöstö ja tehtävät tuli siirtää hallitusti paikoilleen. Tämä prosessi sitoi merkittävästi resursseja ja aikaa. Vaikka muutos kuormitti hallintoa, itse siirto toteutui kokonaisuutena hyvin: asiakkaat eivät joutuneet kohtuuttomiin tilanteisiin ja palveluiden jatkuvuus pystyttiin turvaamaan.

Uusi tehtävä on otettu kunnissa vastaan haastavassa talous- ja työllisyystilanteessa. Työttömyyden rakenteessa on näkyvissä huolestuttavaa kehitystä: pitkäaikaistyöttömien määrä on nousut yhtä korkeaksi kuin vuoden 2015 huippulukemissa. Yi 400 päivää työttömänä kattavat jo 80% kuntien työttömyysturvakuluista. KELA:n etuuskulutietojen perusteellä 100-200päivää työttömänä olleiden määrä on lähtenyt laskuun huhtikuusta 2025 alkaen. Tämä kehitys ei kuitenkaan juuri vähennä kuntien työttömyysturvamenojen, sillä valtaosa kustannuksista aiheutuu pitkäaikaistyöttömistä. Vaikka työllisyystilanne kääntyisi parempaan suuntaan, kestää vähintään vuoden ennen kuin muutos näky pitkäaikaistyöttömyydessä. Tämän vuoksi kunnissa joudutaan vielä pitkään kattamaan merkittäviä etuuskuluja. Työttömyyden kasvaessa, menee kunnilta työllisyyden hoitoon varatusta rahasta enenemässä määrin passiivitukiin ja aktiivitoimiin kohdistettava raha uhkaa sen sijaan pienentyä.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Työttömyyden kulut kovassa kasvussa

TE-palveluiden uudistus on vaikuttanut ennakoitua voimakkaammin kuntien talouteen. Työttömyyden kasvu on lisännyt työllisyysalueiden asiakasmääriä ja kuntien rahoittamia odotettua enemmän. Pitkäaikaistyöttömyys muodostaa merkittävän kulupaineen kunnille ja sen kustannusvaikutukset jatkuvat pitkälle tulevaisuuteen.

Kuntaliiton arvion mukaan työllisyyspalvelut siirtyivät kunnille noin 100 miljoonaa euroa aliresursoituna. Lisäksi uusi rahoitusmalli kasvattaa työttömyysturvakustannuksia kuluvana vuonna lähes 100 miljoonalla eurolla yli kompensoidun tason.
Hallituksen muut säästöpäätökset, kuten asumistuen ja työttömyysetuuksien leikkaukset lisäävät samanaikaisesti perustoimeentulotuen menoja. On mahdollista, että perustoimeentulotuen kokonaiskustannukset nousevat jopa miljardiin euroon, mikä merkitsisi kunnille 100-150miljoonan euron lisämenoja vuonna 2027 (kunnat rahoittavat puolet perustoimeentulotuen menoista ja kuntien maksuosuus peritään kunnilta kahden vuoden viiveellä).
Kokonaisuutena TE-uudistuksen rahoitusvaje ja perustoimeentulotuen kasvu voi aiheuttaa kunnille noin 300miljoona euron lisäkustannukset

Vuoden 2024 budjetointia rajoittivat ELY-keskusten etukäteen tekemät sidonnat, jotka kavensivat kuntien mahdollisuuksia kohdentaa resursseja paikalliseen tarvelähtöisyyteen. Ensi vuoden talousarvion laadinta on paremmin kuntien omassa hallinnassa. Kunnille haastekerrointa lisää se, että paikallisiin vaikuttaviin palveluihin tehtävät investoinnit, suunnittelu ja ennakointi joudutaan toteuttamaan ilman ajantasaista tietoa vaikeiden taloussuhdanteiden ja epävarman talouden tulvaisuusnäkymän keskellä.

Työllisyyspalveluiden rahoituskokonaisuudessa on tärkeää huomioida kannustavan rahoitusmallin suhdanneherkkyys. Työttömyyden kasvaessa kuntien rahoitusvastuu nousee merkittävästi, mikä kuormittaa kuntataloutta erityisesti taantumassa. Tämä vaikeuttaa palvelujen pitkäjänteistä suunnittelua ja voi lisätä painetta sopeuttamistoimiin muilla kunnan toimialoilla. Mallin tulisi paremmin huomioida työttömyyden syklisyys ja turvata kuntien edellytykset huolehtia lakisääteisistä palveluista myös heikommassa taloussuhdanteessa.

Kuntien rahoituksen turvaaminen on edellytys vaikuttavien ja yhdenvertaisten työvoimapalveluiden toteuttamiselle, ja siksi nykyistä rahoitusjärjestelmää tulee seurata ja arvioida järjestelmällisesti tämän tarpeen pohjalta.

Palvelureformi kaipaa vielä hiontaa

Työttömyystilastointia on kehitettävä

Työttömyystilanteen arvioinnissa on syytä kiinnittää huomioita oikeisiin mittareihin. Eri työttömyystilastoissa työtön määritellään eri tavoin. Esimerkiksi suppean työttömyyden (työttömät työnhakijat) kasvusta iso osa selittyy aktivointiasteen laskulla, eli sillä, että osa asiakkaista on siirtynyt tilastoissa TE-palveluista työttömiksi työnhakijoiksi. Vaikka tilastointierot selittävät osan työttömien työnhakijoiden määrän kasvusta, on työllisyystilanne silti aidosti heikentynyt edellisvuosista.

Työvoimaviranomaisen palveluprosessi

Kuntaliitto katsoo, että nykyinen palveluprosessi painottuu liiaksi lainsäädännöllisten velvoitteiden muodolliseen noudattamiseen sen sijaan, että se tukisi asiakaslähtöistä ja vaikuttavaa työvälitystyötä. Harkinnanvaraisuuden puute ja prosessiin sisältyvät turhat vaiheessa estävät työvoimaviranomaista joustavasti kohdentamasta palveluita työnhakijan tarpeiden mukaisesti. Nykyinen malli ei tarjoa riittävästi tilaa tarvelähtöiselle sekä yksilölliselle, vaikuttavalle toiminnalle eikä mahdollista uusien innovatiivisien ratkaisuvaihtoehtojen etsimistä.

Järjestämisvastuullisen ja sopimuskunnan roolit

Uudistuksen toimeenpanossa on ilmennyt eroja järjestämisvastuullisten ja sopimuskuntien palvelutarjonnassa. Erityisesti lakisääteisten ja ei-lakisääteisten palveluiden toteuttamisessa kuntien välillä esiintyy huomattavaa vaihtelua. Tämä aiheuttaa riskin palveluiden yhdenvertaisuudelle, mikä ei ole kuntalaisten näkökulmasta hyväksyttävää. Palveluiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi tarvitaan jatkossa selkeyttä järjestämisvastuun ja sopimuskuntien velvoitteisiin, joilla voidaan turvata palveluiden tasapuolinen saatavuus koko maassa.

Kuntien oma palvelukehittäminen

Kunnat ovat yleisen toimialansa nojalla kehittäneet palveluita. Näitä ovat esimerkiksi kuntalisät, erilliset valmennusmuodot sekä paikallisesti räätälöidyt tukitoimet. Nämä panostukset eivät kuitenkaan näy valtakunnallisissa tilastoissa, mikä vääristää kokonaiskuvaa kuntien työstä työllisyyden edistämiseksi. Tilastointikäytäntöjä on tarpeen kehittää siten, että myös kuntien itse rahoittamat ja kehittämät palvelut tunnistetaan ja huomioidaan valtakunnallisessa seurannassa ja arvioinnissa, kuntien itsehallintoa kunnioittaen.

Palveluiden vaikuttavuus

Kunnissa on tehty tietoisia päätöksiä lopettaa sellaisia palveluja, joiden on arvioitu olevan tehottomia tai itsetarkoituksellisia, kuten valmennuksia, jotka eivät ole vastanneet asiakkaiden tarpeisiin. Tämä osoittaa kuntien kykyä arvioida kriittisesti palveluiden vaikuttavuutta ja kohdentaa resursseja tehokkaammin. On välttämätöntä, että kunnille annetaan jatkossakin riittävä taloudellinen harkintavalta resurssien kohdentamiseen tarkoituksenmukaisella tavalla. Liiallinen yksityiskohtainen sääntely estää vaikuttavien ja tarvelähtöisten palveluratkaisujen kehittämisen.

Osaavan työvoiman varmistaminen

Työvoimapalveluiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä koulutuksenjärjestäjien, elinkeinotoimijoiden ja kuntien välillä. Koulutustarjonnan ja työvoiman tarpeiden parempi yhteensovittaminen on keskeistä alueiden elinvoiman ja työllisyyden turvaamisessa. Kunnat tarvitsevat välineitä ja riittävää joustoa voidakseen yhdessä koulutuksenjärjestäjien ja työnantajien kanssa vastata nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin, äkillisiin rakennemuutostilanteiseen sekä ennakoida pidemmän aikavälin osaamisvajetta. Tämä yhteistyö on erityisen tärkeää myös työvoimapalveluiden vaikuttavuuden näkökulmasta.

Näillä toimenpiteillä voidaan varmistaa, että työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirron tavoitteet toteutuvat yhdenvertaisesti ja kestävästi koko maassa sekä tukevat osaavan työvoiman saatavuutta.

SUOMEN KUNTALIITTO

Lassi Puonti

Työllisyysasiantuntija